

تطبیق دو نهاد

بررسی تطبیقی و ساختار شورای نگهبان ایران
با دادگاه قانون اساسی آلمان

محمد جواد محمدی نوری

مدرس دانشگاه آزاد اسلامی

مدرس دانشگاه جامع علمی و کاربردی

سرشناسه	:	محمدی نوری، محمدجواد، ۱۳۵۴ -
عنوان قراردادی	:	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc آلمان. قوانین و احکام Germany. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	:	تطبیق دو نهاد (بررسی تکالیف و ساختار شورای نگهبان ایران با دادگاه قانون اساسی آلمان)/محمدجواد محمدی نوری.
مشخصات نشر	:	تهران: هوشمند تدبیر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۱۰۶ص.
شابک	:	978-600-418-222-5
وضعیت فهرس نویسی:	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۰۳.
موضوع	:	شورای نگهبان
موضوع	:	آلمان. دادگاه قانون اساسی فدرال
موضوع	:	Germany . Bundesverfassungsgericht
رده بندی کنگره	:	۱۷۰۹۱۲
رده بندی دیویی	:	۸۰۷۱۰۱۸
شماره کتابشناسی ملی:	:	۵۸۰۸۹۵۴

نام کتاب: تطبیق دو نهاد (بررسی تکالیف و ساختار شورای نگهبان ایران با دادگاه قانون اساسی آلمان)

مؤلف	محمد جواد محمدی نوری
ناشر	هوشمند تدبیر
مدیرمسئول	محمد قجر
مدیر اجرایی	فهیمة حسنوی
صفحه آرای	علیرضا احمدی
طراحی جلد	مصطفی حسن نژاد
نوبت چاپ	۱۳۹۸
تیراژ	۱۰۰ نسخه
قیمت	۱۲۰۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۸-۲۲۲-۵

انتشارات هوشمند تدبیر

آدرس و شماره تلفن ناشر: تهران، خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و خیابان ابوریحان،

پلاک ۱۱۷۶، طبقه اول

نشانی دفتر پخش: تهران، میدان انقلاب، ابتدای جمالزاده جنوبی - کوچه آقا صبوری - پلاک ۱۳

تلفن: ۰۹۱۲۳۸۶۱۲۶۷ - ۸۸۳۴۹۶۹۴ - ۶۶۴۶۰۱۲۸ - ۶۶۹۲۲۰۸۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱.....	فصل اول: کلیات
۱۷.....	فصل دوم: تعاریف و مطالعات نظری
۱۷.....	شورای نگهبان در نظام حکومتی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۷.....	ساز و کار قانون گذاری در نظام جمهوری اسلامی.....
۱۸.....	مجلس شورای اسلامی.....
۱۹.....	شورای نگهبان.....
۱۹.....	مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۲۳.....	فصل سوم: بررسی ارکان و ساختار شورای نگهبان جمهوری اسلامی ایران.....
۲۳.....	بررسی ارکان و ساختار شورای نگهبان جمهوری اسلامی ایران.....
۲۴.....	ترکیب شورای نگهبان.....
۲۴.....	فقا و شرایط آنها.....
۲۵.....	شرط فقاها.....
۲۵.....	شرط عدالت.....
۲۶.....	آگاهی به مقتضیات زمان.....
۲۶.....	حقوقدانان شرایط و نحوه انتخاب آنان.....
۲۸.....	شرایط حقوقدانان.....
۲۹.....	نحوه انتخاب حقوقدانان شورای نگهبان.....
۳۰.....	مدت عضویت اعضای شورای نگهبان.....
۳۱.....	تکالیف، وظایف و اختیارات شورای نگهبان.....
۳۱.....	نظارت بر قوانین و مقررات موضوعه.....

- نظارت شرعی و قانونی بر مصوبات مجلس..... ۳۲
- نظارت بر مصوبات کمیسیون‌های داخلی مجلس..... ۳۳
- اختلاف نظر در بحث نظارت شرعی بر قوانین و مقررات گذشته..... ۳۴
- اظهار نظر حقوقی..... ۳۵
- رویکرد شورای نگهبان در خصوص نظارت بر قوانین گذشته..... ۳۵
- ضرورت ارسال کلیه مصوبات به شورای نگهبان..... ۳۶
- تکلیف شورای نگهبان به اظهار نظر ارسالی..... ۳۸
- نظارت شرعی و قانونی بر مقررات و مصوبات قوه مجریه..... ۳۹
- نظارت شرعی و قانونی بر اساس نامه سازمان‌های دولتی..... ۳۹
- نظارت شرعی و قانونی بر مصوبات نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت..... ۴۰
- مفهوم تفسیر صلاحیت در قانون اساسی از منظر شورای نگهبان..... ۴۱
- تفسیر چیست؟..... ۴۱
- صلاحیت شورای نگهبان در تفسیر قانون اساسی..... ۴۲
- فرایند تفسیر قانون اساسی توسط شورای نگهبان..... ۴۳
- مفهوم تفسیر نظارت در کارکرد شورای نگهبان..... ۴۵
- نظارت بر داوطلبی، انتخابات و همه پرسی..... ۴۵
- نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان رهبری..... ۴۵
- تعیین عوامل اجرایی و نظارت بر انتخابات..... ۴۶
- نظارت بر صلاحیت داوطلبان و ثبت نام آن‌ها..... ۴۷
- نظارت بر روند انتخابات..... ۴۸
- نظارت بر داوطلبی و انتخابات ریاست جمهوری..... ۵۰
- نظارت بر صلاحیت داوطلبان..... ۵۰
- نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری..... ۵۱
- نظارت بر انتخابات مجلس شورای اسلامی..... ۵۲
- نظارت بر امر همه پرسی و مراجعه به آراء عمومی..... ۵۴

فصل چهارم: بررسی ارکان وساختار دادگاه قانون اساسی دادگاه آلمان فدرال.....	۵۵
نظام قانون گذاری در جمهوری فدرال آلمان.....	۵۵
تاریخچه پیدایش قانون اساسی در آلمان.....	۵۵
اصول اساسی و بنیادین جمهوری فدرال آلمان.....	۵۷
حاکمیت قانون.....	۵۷
فدرالیت.....	۵۸
دموکراسی.....	۵۸
دادگاه های قانون اساسی آلمان.....	۵۹
ترکیب دادگاه قانون اساسی فدرال.....	۵۹
اختیارات دادگاه قانون اساسی آلمان.....	۶۱
حل اختلاف بین ارکان فدرال آلمان.....	۶۲
تشخیص مغایرت یا عدم مغایرت قانون ایالت با قانون بنیادین و دیگر قوانین فدرال.....	۶۲
رسیدگی به اختلافات بین فدراسیون و ایالت در دادگاه قانون اساسی.....	۶۳
شکایت ناشی از نقص قانون بنیادین.....	۶۴
رسیدگی به شکایات ناشی از قانون اساسی توسط مقام محلی.....	۶۷
تشخیص مخالفت یا عدم مخالفت فعالیت احزاب با قانون اساسی.....	۶۸
تحت تعقیب قرار دادن رئیس جمهوری فدرال آلمان.....	۶۹
تحت تعقیب قرار دادن قضات فدرال.....	۶۹
اظهار نظر در مورد قواعد حقوق بین الملل عمومی.....	۷۰
صلاحیت دادگاه قانون اساسی در ارتباط با تخلفات دادرسی فدرال.....	۷۴
ارجاع دعاوی ناشی از قانون اساسی به دادگاه قانون اساسی فدرال.....	۷۵
مفهوم کنترل واقعی یا ذاتی در نظام کنترل قضایی.....	۷۵
صلاحیت تفسیر قانون اساسی.....	۷۶
آیین رسیدگی در دادگاه قانون اساسی آلمان.....	۷۶
فصل پنجم: نتیجه گیری و بیان وجوه افتراق و اشتراک و پیشنهاد.....	۷۹
مقایسه و تطبیق دو نهاد از حیث اختیارات و وظایف.....	۷۹

۸۰	مبنای حقوقی شورای نگهبان و دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان
۸۰	مبنای حقوقی و فقهی شورای نگهبان
۸۲	مبنای حقوقی دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان
۸۳	وظایف و اختیارات دو نهاد از حیث نظارت بر قوانین
۸۳	وظایف شورای نگهبان از حیث نظارت بر قوانین
۸۵	وظایف دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان از حیث نظارت بر اجرای قانون اساسی و دیگر قوانین
۹۰	وظایف و اختیارات شورای نگهبان و دادگاه قانون اساسی آلمان در دیگر موارد
۹۱	وظایف شورای نگهبان در رابطه با انتخابات
۹۴	سایر وظایف دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان
۹۹	نتیجه گیری
۱۰۳	فهرست منابع

پیشگفتار

ایجاد و تأسیس نهادهای عالی، جهت تضمین رعایت اصول قانون اساسی و حقوق بنیادین اشخاص، نوآوری و ابتکار نظام‌های حقوقی معاصر به شمار می‌آید. امروزه هیچ نظامی را نمی‌توان مشاهده کرد که برای دادرسی اساسی جایگاهی در نظر نگرفته باشد. دلیل این امر را باید در اصل «برتری قانون اساسی» جستجو کرد. نتیجه منطقی اصل برتری قانون اساسی این است که باید مرجعی تعیین گردد تا صلاحیت بررسی قوانین عادی را داشته باشد و بتواند با تطبیق آن با قانون اساسی، نسبت به سازگاری این دو با هم، حکم صادر کند و در صورتی که آن را خلاف قانون اساسی دانست بطلان آن را اعلام و یا از تصویب آن جلوگیری به عمل آورد. بدیهی است که در صورت عدم رعایت این نتیجه الاّ برتری اساسی و بنیادین افراد نادیده گرفته می‌شود ثانیاً اصل ثبات و تداوم ساختار سیاسی کشور که دژ منظم و استقرار عدالت و استقلال است از میان خواهد رفت. شورای نگهبان ایران در سال ۵۸ تا ۵۹ و طبق قانون دارای ۱۲ عضو مشتمل بر ۶ عضو فقیه و ۶ عضو حقوقدان تشکیل شده است. نهادی که عمده وظایفش در عمل نظارت شرعی و قانونی بر مصوبات مجلس بوده و ضرورتاً به تفسیر قانون اساسی می‌پردازد. از سویی دادگاه قانون اساسی آلمان با ساختاری مشتمل بر ۱۶ قاضی منتخب در عمده ترین وظیفه خود به حل اختلاف دولتهای ایالتی و فدرال پرداخته و رسیدگی به شکایت شهروندان از نقض حقوق اساسی را نیز در وظایف خود دارد. این دادگاه با برخورداری از اساسی ترین وظیفه خود، رئیس قاضی و رئیس جمهور رانیز دارا می‌باشد. در حالیکه در شورای نگهبان چنین صلاحیتی وجود ندارد. هرچنین یکی از نکات مهم افتراق هر دو نهاد در خصوص قواعد حقوق بین الملل در این است که دادگاه قانون اساسی آلمان در این قواعد مستقیماً از صلاحیت اظهار نظر برخوردار است در حالیکه شورای نگهبان اساساً چنین اختیاری ندارد. در حقیقت دادگاه قانون اساسی آلمان به جهت همین اقداماتی که به طور جدی در صیانت از قانون اساسی بکار گرفته از برتری خوبی نسبت به شورای نگهبان ایران برخوردار است. والبتّه در وجوه اشتراک نیز میتوان به حق تفسیر هر دو نهاد در خصوص قانون اساسی ذکر کرد. ضمناً مبنای حقوقی هر دو نهاد نیز از وجوه اشتراک آنان تلقی میشود. در نتیجه میتوان اذعان

داشت قانون اساسی ضامن ارزشهای جامعه و حافظ حقوق آنان است. واقعیت آنست نهاد شورای نگهبان علیرغم عملکردهای سیاسی در حوزه انتخابات در واقع از ماهیت حقوقی و غیر قضایی برخوردار است اما از دیگر منظر میتوان گفت دادگاه قانون اساسی آلمان از یک ماهیت کاملاً قضایی برخوردار است. بنابراین در راستای اصل «برتری قانون اساسی»، امروزه شاهد ایجاد نهاد صیانت از قانون اساسی در تمامی کشورها و نظامهای حقوقی می‌باشیم که شیوه نظارت در اغلب کشورها به لحاظ تقلید و اقتباس از یکدیگر دارای وجوه تشابه فراوانی است. قانون اساسی زیربنای نظام حقوقی ملی و عامل ضمن حقوق افراد و تقسیم اقتدارات حاکمیتی است. صیانت از این سند بنیادین و جلوگیری از انحراف یا تخطی از آن، جز با پیش‌بینی نهادی به منزله مرجع مفسر نهایی و ناظر بر عدم تخطی سایر قوانین و مقررات از آن میسر نیست. در این مقاله به مطالعه تطبیقی ارکان، حقوق و تکالیف شورای نگهبان با دادگاه قانون اساسی آلمان می‌پردازیم.